

Zbirka se deli v dva velika dela, v »Sunčani dan«, ki mu sledi kratki »Epilog«, in v »Zvezdana noč«, zopet z epilogom; »Pesma mojih pesama« zaključuje zbirko.

Zvest svoji filozofiji, ki smo jo zgoraj očiteli, se popne pesnik lepega solnčnega dne na visoko brdo, pa se zagleda v prostranstvo in tone, tone v »Radosti«, dokler ne izgine v njej s celo osebnostjo.

Krasno opisuje pesnik oblake — biblijske kerubine, solnce in sence — najlepše arabeske, ptice, ki pijejo solnce kot pijanci vino, dokler omamljene ne padejo v travo. Zemlja pleše in pesnik — ubogi prašek na njej ž njo vred. Slabotni roki izteza po solncu; naložiti hoče namreč v grudi solnčnih žarkov, da jih shrani za bodočnost: pa se mu naenkrat zakrohota duša nad njegovim brezupnim početjem. Šele ko se pesnik popolnoma potopi v naravi, ko preneha takorekoč s svojim osebnim življenjem, nastopi ona čudovita »Radost«, ono razumevanje, kaj govori gozd, kaj pojo zvonovi, kaj mislijo ptice, cvetke, kamenje, kako žije in klije in snuje svetovje. Vse se ziblje, vse premika, vsa zemlja: vsi dalmatinski otoki »od Zadra do Kotora grada« so dvignili svoja sidra, tudi rodni pesnikov otok Hvar, in se napotili po Jadranskem, Jonskem in Sredozemskem morju »kroz uski Gibraltar« v širni ocean...

Pesnik položi uho na širno zemljo in posluša: čudna, čudna glasba odzvanja od nekod, »Radost i Život«. Toda tajne svetovja ne doume prej, dokler mu njegovi občutki kot jastrebi niso raznesli srca, en del v morje globoko, drugi do solca in zvezd, tretji na zemeljsko drevje; šele ko je pesnik ostal »bez svojega srca« in »svemir darovao njemu«, je dosegel svoj cilj. Neštevilno pesmi kroži med nebom in med zemljo, razume jih pa samo pesnik, ki ima dušo kot harfo z nebrojnimi strunami, dušo globoko kot morje, dušo divjo in strastno kot nevihta...

V »Zvezdni noči« se v pesnikovi duši dogaja sličen proces, kot smo ga opazili zgoraj. Prej je nebo zemlji pelo pesem, sedaj pa zemlja nebu. Pesnik pa zopet tone, tone, dokler ne utone v vsejmiru. Zvezde so pesniku kot zlata jabolka na košatem drevesu; iztegnil bi roko, pa utrgal eno tako jabolko, potresel bi drevo, pa bi se ta zlata jabolka, te zvezde usule s firmamenta... Toda ne more, nima moči. Naenkrat se začno gibati nebeški svetovi, veliki voz, rimska cesta, orion, planeti eden za drugim, in pesnik sam se jedva še blede zaveda, kako sedi na ladji — zemlji in jadra po razburkanem morju, boječ se, da se ne bi morje kam odlilo, da ne bi naenkrat zvezde zagrmelje nanj, preiščujoč ljudi, ki z drugih zvezd gledajo nanj, kot bo nekoč morebiti tudi on s kake druge zvezde gledal na zemljo, na svoj — grob... Toda kje je kraj, kaj je z dušo, življenjem po smrti? Pesniku sile vedno bolj pešajo, vedno manj se zaveda svoje osebnosti, dokler se ne potopi v neki čudni »Radosti«, plešoč z zvezdami, ki so ga povabila na raj. — Tako je pesnik nekako med nebom in zemljo; zvezdana noč, solnčni dan, jutranja zora, vse to je v njegovi duši, toda tajno, nedoumno: pesnik »nebu i zemlji se divi«...

Pesnika označujejo drzne slike, nenavadne metafore, prosta, skoro vseh tradicij osvobodjena oblika, mistično nadahnjena pesniška dikcija, ki jo pa žalibog

semintja motijo vprav mučna racionalistična »pojasnila«, in nemalo tudi ono primitivno »čudenje«, ki se semintja preliva v oboževanje narave. Vsekakor vrelo vino, novina, ki se bo še unesla... Ivan Mazovec.

Đuro Dimović, **Kraljević Marko**. Drama u četiri čina. Zagreb 1919. Izdanje Matice Hrvatske.

V dobah velikih narodnih pokretov in usodnih dogodkov se v književnosti opaža, da se pesniki radi potapljajo v zgodovino, se zamišljajo v prošlost svojega naroda, v duhu oživljajo velikih prednikov pomembne dogodke, čašo oblike napolnjujejo z nanovo oživilim življenjem blestečih junakov in predstavljanjem dejanja in nehanja velikih časov. Srbohrvatski umetniki kaj radi zajemajo snov iz one slavne davne dobe, ki jo je otela pozabnosti ljudska pesem.

Največji srbski junak kraljević Marko je postal v ljudski pesmi idealizirana mitična osebnost, nekako vtelešenje plemenitega srbstva, a očituje poleg vseh junaških prednosti tudi čisto človeške slabosti; preliva solze, popiva, včasih se sam omaloveri in v gotovih opasnih trenutkih se izmota iz položaja na zviti, junaku nepristojen način. Da je postal Marko centralni tip, bo razlog v tem, ker je narod pod njegovim modrim in treznim vladanjem srečno in zadovoljno živel; Marko brani pravico, zakon in čast, služi cerkvi in narodnim običajem, išče človečanstvo in spoštovanje prednikov, ljubi prijatelje in druge, ščiti ženske in slabe in pomaga ubogim. Toda vse njegovo dejanje in nehanje, kot se nam razodeva v pesmi, je tako epično, tako raztegnjeno, tako nedramatično, da je težko iz te snovi napraviti dramo. To se tudi Dimoviću ni posrečilo, ampak je pričujoča »drama v četiri čina« dialogiziran epos, ki pa vsebuje skrite tragične koncepcije. Dejanje ne izhaja iz notranjosti, iz junakovega hotenja, ampak je čisto mehanski zunanje. Koliko več tragične je v še tako kratki lirični narodni pesmi, kjer ni navidez prav nič dejanja, a je vsak stih napisan s srčno krvjo — kot v teh štirih dejanjih, kjer nastopa nebroj oseb in so izrabljena vsa scenična sredstva, ki naj vplivajo na gledalca, kot je običajno v velikih romantičnih dramah. Poleg tega vplivajo na čitatelja tudi pogosto posejane sentence, čuvstvena razmišljanja, ki so nanašana na zunanje dogodke, kakor na str. 176:

Čudni jesu božji puti:
za smrtnikom zvono zvoni,
a za Markom urla bura —
plače nebo, gora odgovara!
Al ni mûka ako nema,
život — borba prazno snovidjenje,
čežnja veza s javom, što je i ja sagledam moram,
u bunaru, na kraj puta — nedohoda kada se probudim!/?
... Mir moj opet ote, Marko: nema bića bez bola!

Skratka: pričujoče delo je nov dokaz, kako nevarno je epos pretvarjati v dramo, če se pri tem pisatelj ne poglobi dovolj v snov in ne poišče onih skritih tragičnih konfliktov, ki jih zastirajo zunanji dogodki.

Miran Jarc.

Avguštin Ujević: **Lelek sebra**. — Beograd. C. B. Cvijanović. MCMXX.

Heredijevski stih. Klasicizem. Tudi erotika spominja na staroitalijanske lirike. Značilno za Ujevićevo poezijo je sintetiziranje doživljajev. Sonet ne obdeluje

le posameznega gotovega hipa duševnosti (impresionizem), temveč to, kar je tipično (Prešeren). Zato je tudi povsem razumljivo, da je pesnik vzljubil Ketteja, ki mu je posvetil sonet:

D a h.

Svaku srodnu dušu dira svojim zvukom,
drumom kuda hodi širi nebulozu
i prazninu sveta kudi večnim mukom
a strahotom mira bije ljudsku prozu.

On je sam i dubok. A kad zvučnim lukom
probudi za rosu zoru i mimožu,
uskrsnule stvari, smehom i jaukom,
prodiru u crnu svetinju i grozu.

Širom zemlje stupa s tajnom i sa ružom.
Sva ga srca žude, trepeću sva nedra
ko za neku ljubav otrovnu i jaku;

— no kad carski prode celim belim krugom,
i nijednog čela ne bude več vedra
gubi se ko oblak, u zlatu i mraku.

V zadnjem sonetnem ciklu je pointa vse zbirke: otroci časa smo, na licu nosimo žig trpljenja in kot luč v gluhi puščavi zasveti ljubezen in nam je edino dano le še čakanje na smrt. Poslednji verz izzveni v večno-večni vprašaj: »Šta to znači?«

Iz vseh pesmi diha odkritosrčnost, ki odtehta vso eksotično navlako kot jo neredkoma očitajo moderni in ki je le bogato nakičeno zagrinjalo, za katerim zeva široka praznina njihove notranjosti.

Miran Jarc.

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1921. Izdala in založila Družba sv. Mohorja na Prevaljah. Vojska je ubila poljudnost častitljive ljudskovzgojne Mohorjeve knjige. Komaj še polovica udov se je ohranila od sijajnega števila devetdesetih tisočev. Tudi oblikovno je utrpela Mohorjeva knjiga škodo. Koledar je komaj še oblikovno soroden močnim svojim predhodnikom. Vsebinsko je omeniti v njem leposlovno pisane Meškove spomine »Na begu« (5. januarja 1819), P. Perka črto o »Sinahi«, ki je vsaj meni neokusna s tisto besedno poento otroškonaivne iznajdljivosti: »Angela — ti si moj angel!« Vesel sem Fr. Smodeja, ki je ocenil v pokojnem dr. Lovru Pogčniku slovenskega pesnika, kar je bil Dom in svet (Levu Leviču) tako neumljivo — pozabil. Članek o P. St. Škrabcu je zajemljiv, a v »Koledar« ne sodi, kamor je prišlo, po pravici poročilo o odkritju spominške plošče velikemu slavistu. Nekaj strani je odmenjenih orlovskemu taboru v Mariboru, Tesen je Šarabonov pregled »Svetovnih dogodkov«. Tako je »Koledar« ves reven in neznaten, samo še za to, da je; prav neradovoljen simbol je vse naše koroške mizerije in mizerije v uredništvu Mohorjeve knjige, kjer menda faktorji določujejo obliko in vsebino gotovih knjig. Ne! Je pa že lepša nagla katastrofalna smrt, kakor taka večletna jetika, ki govori že toliko let iz banavzično omlednih stavkov v tajniškem »Glasniku«, ki so vedno zopet živ dokaz, da uredniki Družbenih knjig že zdavno niso več svoji nalogi kos.

Dr. I. Pregelj.

Anton Melik: **Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev.** I. del str. 228, II. del str. 313. — 8°. (Pota in cilji, zbirka poljudno-znanstvenih spisov, zv. 1—3. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1919—1920.)

Kakor je okoren sedanjí oficielni naslov naše skupne domovine, tako navaja pričujoča zgodovina opravičeno v naslovu imena treh že sedaj politično ujedinenih jugoslovanskih plemen. Kajti kljub temu, da beleži naša prošlost mnogo momentov zajedniškega sožitja, mora priti avtor in čitatelj vendar do zaključka, da je politična razkovanost ter kulturna razdvojenost le prečesto in predolgo vsiljevala posameznim plemenom posebna pota, jim delila različno usodo, preden so prišla končno do skupnega cilja.

Pisatelj te koristne in potrebne knjige se je žal omejil vse preveč na opis raznih, za celokupni razvoj dostikrat malopomembnih političnih dogodivščin. Med obširnim pripovedovanjem o bojnih praskah in rodbinskih težnjah številnih vladarjev in knežičev se na nekaterih mestih vpleteni drobci iz kulturne zgodovine naravnost izgubljajo. Moderen historiograf pa bi nikakor ne smel omalovaževati vpliva in pomena notranjega, duševnega življenja narodovega kot važnega gibalca v razvoju in poteku tudi zunanje-političnih dogodkov. V tem pogledu je značilno, da avtor v seznamu glavne literature ne navaja Jirečkovega dela »Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien« (Denkschriften der kais. Akad. der Wiss. in Wien, ph.-h. Kl., Bd. 56, 58, 1912, 1914), ki na obširno razpravlja o notranjem ustroju in kulturno-političnih razmerah srbskega naroda, marveč le njegovo »Geschichte der Serben«, v kateri je o mnogočem omenil le rezultate iz prvoimeno-vane razprave.

Pa ne samo v srbski ali hrvaški, tudi v naši ožji slovenski povestnici bi se dalo v tem oziru dodati še to in ono.

Že glede prvotnega naseljenja se drži pisatelj še vedno teorije, da so vsi južni Slovani prišli v svoja sedanja bivališča od izliva Donave sem. — Razmerje slovenskega poganstva do krščanstva bi se dalo pojasniti tudi z okoliščino, da so Slovenci z imenom krščenik, krščenica označevali človeka, ki jim je moral biti s svojo službo na razpolago.

Pravni in socialni pomen vojvodskega ustoličenja je dalje vse premalo poudarjen. Izgovor, da je »popis obreda pri nas splošno znan«, našim sodržavljanom drugega narečja gotovo ne bo dovoljno pojasnilo, kakor tudi ne obilim domačim nevednežem. Tudi ne omenja, kolike važnosti je bila za ves naš kulturni razvoj XIX. stoletja ustanovitev stolice slovenskega jezika na ljubljanskem liceju. Pri opisu slovenske in hrvaške protestantske književnosti bi ne smel izostati naš prvi zajedniški (leta 1578. v Ljubljani umrlj) književnik Jurij Juričič iz Vinodola, ki je izdal skupno zbirko slovenskih in hrvaških pesmi ter prestavil v slovenščino 2. in 3. del Spangenbergove postile. Istotako bi bilo omeniti bogato istrsko glagoljaško literaturo: kronike, pesmi, listine, sodne zapisnike in notariatske knjige, v narodnem jeziku pisane. O Dušanovem velepomembnem zakoniku pravi Melik nakratko, da je to zbirka sodobnih srbskih zakonov pod vplivom bizantinske zakonodaje. Gotovo, da so Srbi poznali grške pravne uredbe, če že ne iz življenja, pa vsaj iz sistematično urejenih kodifikacij (nomokanoni, proheironi). Jireček je dokazal, da je bila med srbskim in bizantinskim pravom bistvena razlika in da je Dušan uporabljal predvsem razmeram njegove države prikladnejše statute